

ІНВАРІАНТНІСТЬ СТРУКТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті проаналізовано підходи вчених до визначення поняття професійної компетентності. Підкреслюється важливість впровадження компетентнісного підходу в теорію та практику сучасної освіти, наголошується на потребі формування професійної компетентності та розглянута її інваріантна структура.

Ключові слова: компетентнісний підхід; компетентність; компетенція; професійна компетентність.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В основі компетентнісного підходу лежить культура самовизначення (здатність і готовність до самовизначення, самореалізації, саморозвитку). Професійно розвиваючись, такий фахівець створює щось нове в своїй професії, нехай навіть в малих масштабах (новий прийом, метод і т. ін.). Він несе самостійну відповідальність за прийняте рішення, визначає цілі, виходячи з власних ціннісних підстав. В цьому розумінні компетентність інтегрує в собі 3 аспекти – когнітивний (знання), операційний (способи діяльності і готовність до здійснення діяльності) і аксіологічний (наявність певних цінностей). При цьому, індивід не тільки освоїв задані через поза ціннісні орієнтири. Він є індивідуальністю, що володіє здатністю усвідомлювати і рефлексувати власні цінності, зіставляти, оцінювати, проектувати майбутнє.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблемою дослідження професійної компетентності педагога займалися і займаються багато зарубіжних і вітчизняних вчених: Л. Ващенко, В. Введенський, М. Жалдак, І. Зязюн, М. Корнілова, О. Локшина, Т. Мішеніна, Н. Ничкало, О. Овчарук, О. Пометун, А. Хуторський, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Семенов та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета даної роботи полягає в тому, щоб дослідити інваріантність структури професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетентність розуміється як володіння певними знаннями, навичками, життєвим досвідом, що дозволяє судити про що-небудь, робити або вирішувати що-небудь. Відмінності спостерігаються:

– в розумінні компетентності як актуальних якостей особистості або прихованих психологічних новоутворень;

– в розумінні предметної наповненості компетенцій, що розуміються як системні новоутворення, якості особистості.

Коли мова йде про компетентність як наслідок оволодіння знаннями, навичками, досвідом акцент робиться на тому, якими мають бути ці знання, навички, досвід. Коли ми розглядаємо компетенції як особистісні новоутворення, на перший план висуваються питання структури цих новоутворень, компетенцій, їх складових.

Коли ми говоримо про компетенції, які повинні бути сформовані в освіті, то і тут виділяється різна кількість компетенцій. З точки зору І. Зимньої очевидно, що ключові компетенції суть саме загальне і широке визначення адекватного прояву соціального життя людини в сучасному суспільстві. Вони є по суті соціальними, відображаючи особливості взаємодії, спілкування, застосування інформаційних технологій. При цьому цікаво відзначити, що поряд з поняттям «компетентність», а іноді і як його синонім виступає «базовий навик» [4].

Ю. Татур визначив компетентність як якість людини, що завершив освіту певному щаблі, що виражається в готовності (здатності) на його основі до успішної (продуктивної, ефективної) діяльності з урахуванням її соціальної значущості і соціальних ризиків, які можуть бути з нею пов'язані. Таким чином, узагальнює Ю. Татур компетентність особистості по суті потенційна. Вона проявляється в діяльності людини і певною мірою відносна, бо її оцінка, як правило, дається іншими суб'єктами (наприклад, роботодавцями), чия компетентність, в свою чергу, може виявитися сумнівною.

Виняткова складність даної проблеми і її важливість для практики викликали до життя безліч робіт, присвячених цій темі. З діяльнісного підходу слід залежність сутності поняття компетентності від виду професійної діяльності. У роботах Л. Петровської, В. Андропова, Л. Берестової, Ю. Варданяна, Г. Ковальова, Ю. Жукова, Э. Попової, Ж. Гараніної та ін.

Дані різні визначення компетентності. З урахуванням доповнюваності цих визначень можна виділити специфічні ознаки цього фактору.

Безсумнівно, що компетентність – багаторівневе утворення з компонентами когнітивного, експресивного та інтерактивного характеру. Це складна єдина система внутрішніх психологічних складових і властивостей особистості фахівця, що включають в себе знання та вміння.

Готовність робити усвідомлений і відповідальний вибір означає здатність проаналізувати ситуацію, визначити свої пріоритети, поставити цілі і співвіднести їх з прагненнями інших людей, спланувати результат своєї діяльності і розробити алгоритм його досягнення, оцінити результати своєї діяльності в контексті існуючої ситуації і відповідно до своїх життєвих планів. Наявність цієї компетентності дозволяє виявити проблему, прийняти зважене рішення і взяти на себе відповідальність за нього, забезпечити своїми діями втілення цього рішення в життя.

У вітчизняній і зарубіжній літературі поряд з терміном «компетентність», що охоплює багато сторін особистості та професійної діяльності (Н. Кузьміна, Ю. Татур, Дж. Равен, Т. Базаров, Е. Зеер, А. Маркова, Д. Пузанков, І. Зимня), вживаються суміжні з ним поняття – «професіоналізм», «кваліфікація», «професійна компетентність», «професійна якість», «педагогічна культура», «педагогічна освіченість» та інші.

Інтерес представляють дослідження окремих видів професійної компетентності: аутопсихологічна (І. Єлшин, А. Деркач, А. Ситников, А. Гусева та ін.); психолого-акмеологічної (В. Маркін, І. Дроздов і ін.); соціально-перцептивної компетентності в системі професійного спілкування (Н. Єршов); соціально-психологічної (В. Первутінській, Г. Білицька, Л. Берестова і ін.); конфліктологічної (О. Денисов); інформаційно-технологічної (П. Беспалов, Т. Галактіонова, О. Крилова та ін.), комунікативної компетентності (Л. Петровська та ін.).

Дослідники не просто говорять про компетентність в різних сферах людської життєдіяльності (педагогічна компетентність, комунікативна, правова), але і виділяють в кожній з них різні види.

Технологічна компетентність означає здатність людини зрозуміти, привласнити і реалізувати інструкцію, опис технології, алгоритм діяльності, і його установки, що не дозволяють порушувати технологію діяльності. Готовність до самоосвіти означає, що людина, поставивши перед собою нове завдання, здатна виявляти прогалини в своїх знаннях і вміннях, формулювати запит на інформацію, оцінювати необхідність тієї чи іншої інформації для своєї діяльності, здійснювати інформаційний пошук з використанням різних засобів, отримувати інформацію з джерел різних видів, представлених на різноманітних носіях.

Інформаційна компетентність означає здатність випускника інтерпретувати, систематизувати, критично оцінювати і аналізувати отриману інформацію з позиції розв'язуваного їм завдання, робити аргументовані висновки, використовувати отриману інформацію при плануванні і реалізації своєї діяльності в тій чи іншій ситуації, структурувати наявну інформацію,

представляти її в різних формах і на різних носіях, адекватних запитам споживача інформації.

Соціальна компетентність означає, що людина здатна співвідносити свої устремління з інтересами інших людей і соціальних груп, використовувати ресурси інших людей і соціальних інститутів для вирішення завдання; продуктивно взаємодіяти з членами групи (команди), що вирішують загальну задачу; аналізувати і вирішувати протиріччя, що перешкоджають ефективності роботи команди.

Комунікативна компетентність означає готовність ставити і досягати мети усної та письмової комунікації: отримувати необхідну інформацію, представляти і цивілізовано відстоювати свою точку зору в діалозі і в публічному виступі на основі визнання різноманітності позицій і шанобливого ставлення до цінностей (релігійних, етнічних, професійних, особистісних і т. ін.) інших людей.

Проблемі розвитку професійно-педагогічної компетентності присвячений значний ряд досліджень (І. Алексашина, Є. Бондаревська, Т. Браже, С. Вершловській, В. Воронцова, І. Зимня, І. Колесникова, Ю. Кулюткин, Н. Кузьміна, Н. Лобанова, А. Маркова, Л. Мітіна, Н. Переломова, Г. Сухобская, Е. Соколовська, Т. Шадріна та ін.).

Л. Мітіною було продовжено дослідження Л. Петровської (в якому не тільки розглядається сама комунікативна компетентність, а й пропонуються конкретні спеціальні форми тренінгів для формування цієї «властивості особистості») в плані акценту на соціально-психологічний (конфліктологія) і комунікативний аспекти компетентності вчителя. Згідно Л. Мітіної, поняття «педагогічна компетентність» включає знання, вміння, навички, а також способи і прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості. При цьому, автор виділяє дві підструктури педагогічної компетентності: діяльнісної і комунікативну.

Універсальний підхід до розуміння сутності компетентності полягає в тому, що дана категорія однозначно не співвідноситься ні з загальною, ні з професійною освітою. «Нова компетентність» (Ю. Абрамов, Б. Гершунский, Ф. Зіяндінова, В. Кудашев, Л. Лесохін, Н. Пахомов, Н. Розов, Ю. Тупталу та ін.) пов'язана з базисної кваліфікацією і в той же час дозволяє людині орієнтуватися в широкому колі питань, необмежених вузькою спеціалізацією, що забезпечує соціальну і професійну мобільність особистості, відкритість до змін і творчого пошуку, здатність до самовираження і самотворення, готовність оновлювати свої знання.

М. Холодна наводить такі вимоги, яким повинні відповідати знання компетентного фахівця (розвинена інтелектуальна компетентність): різноманітність, артикулювання, гнучкість, швидкість актуалізації наразі в потрібній ситуації, можливість застосування в широкому спектрі ситуацій, виділених ключових елементів, категоріальний характер, володіння поряд з декларативними знаннями також і процедурними знаннями, наявність знань про власні знання.

Таким чином, можна говорити про те, що основним при формуванні інтелектуальної компетентності є як власне знання, так і знання про знаннях.

З точки зору І. Зимньої, невизначена ситуація склалася з поняттям «соціальна компетентність» [4]. Соціальна компетенція/компетентність може розглядатися як загальне збірне поняття, яке свідчить про рівень соціалізації людини, або як складова ключової компетенції, або як особистісна властивість, що забезпечує взаємодію людини з Миром на основі його ставлення до себе, до суспільства, до інших, до діяльності. Останнім часом в психології соціальна компетентність часто співвідноситься з поняттям «впевненість в собі». Так, згідно з Г. Сівковою, соціальна компетентність – це наявність впевненої поведінки, при якій різні навички в сфері відносин з людьми автоматизувались і дають можливість гнучко змінювати свою поведінку в залежності від ситуації. Ще більш виразно ця думка висловлена В. Ромек, який розглядає соціальну компетентність як результат особливого стилю впевненої поведінки, при якому навички впевненості автоматизовані і дають можливість гнучко змінювати стратегію і плани поведінки з урахуванням вузького (особливості соціальної ситуації) і широкого (соціальні норми і умови) контексту [12]. При цьому, як підкреслювали багато дослідників, соціальна компетентність проявляється в здатності працювати в команді, в комунікації, вирішенні конфліктів, в витривалості і ін. Тут важливо відзначити зв'язок професійних і соціальних компетенцій.

Так, згідно з В. Байденко, до переліку потребуваних роботодавцями соціальних компетенцій входять, наприклад: комунікативність (чуйність в спілкуванні, структурованість мови, переконливість аргументації, поведіння з запереченнями і т. ін.); здатність працювати в команді; вміння наочно і переконливо проводити презентацію своїх ідей; готовність до нестандартних, креативних рішень; навички самоорганізації; гнучкість щодо вимог і змін; витривалість і цілеспрямованість [1].

В. Первугінській, розглядаючи соціальну компетентність, вважає її найважливішою умовою професіоналізму. В. Первугінській стверджує, що соціальна компетентність є комплексною характеристикою фахівця, що відображає рівень розвитку соціально-комунікативних і індивідуальних здібностей, що забезпечують самостійність професійної діяльності [11]. Її складовими є:

– соціальний інтелект – розуміння соціальної ситуації, гнучке реагування на цю ситуацію;

– духовна зрілість – ціннісні орієнтації, світогляд, мотивація;

– соціально-професійна зрілість – перцептивні, емпативні, комунікативні, рефлексивні, самопрезентативні вміння; прогнозування, цілеспрямованість; вміння менеджменту; володіння інформаційними технологіями та іноземними мовами.

– соціально-моральна зрілість – відповідальність, цілеспрямованість, наполегливість, впевненість в собі, організованість, вимогливість.

У структурі професійної діяльності керівників всіх рівнів, працівників кадрових служб, а також усіх фахівців, які здійснюють професійну взаємодію з персоналом і партнерами важливе місце займає психологічна компетентність. Знання людей, розуміння мотивів їхньої поведінки, станів, спрямованості активності, особливості взаємодії в колектив – все це входить в зміст психологічної компетентності.

В. Зазикін аналізуючи діяльність державних службовців, проводячи соціо-психологічні опитування, здійснюючи експертні оцінки свідчить, що психологічна компетентність буває декількох видів: соціально-перцептивна (власне проникливість), соціально-психологічна, ауто-психологічна, психолого-педагогічна, комунікативна.

В. Маркін, І. Дроздов, О. Кобелєва, Л. Катаєва виділяють психолого-акмеологічну, людинознавчу компетентність керівника, яка проявляється в умінні затвердити в групі, в команді продуктивні міжособистісні відносини, вибудувати надихаючі і стимулюючі цілі і завдання спільної діяльності.

М. Ю. Коноваленко, виділяє і досліджує спеціальний (особливий) вид компетентності – перцептивно-комунікативну, синтез комунікативної і перцептивно-компетентностей в єдиній системі [5]. Як зазначає Н. Єршова, володіючи цією компетентністю, суб'єкт може ефективно поєднувати спостереження, сприйняття, розуміння і оцінку респондента (соціально-перцептивна компетентність) з можливістю отримання додаткової інформації (комунікативна компетентність).

Д. Жилкін, Г. Щедрина, досліджуючи проблеми рефлексивної компетентності, співвідносять її з наявністю рефлексивної культури, рефлексивного усвідомлення, переосмислення, зміни, тобто професійного самовдосконалення. У мисленні – це наявність проблемно-конфліктної ситуації, а в діяльності – установка на кооперування, а не на конкуренцію, в спілкуванні – відносини, які передбачають доступність власного досвіду людини для іншого і відкритість досвіду іншого для себе.

В рамках досліджень рефлексивної компетентності авторами було вивчено рефлексивно-акмеологічні аспекти розвитку професійної майстерності (С. Кузнецов, І. Семенов); розвиток рефлексивної культури державних службовців (І. Войтик, А. Висоцька, І. Семенов, С. Степанов), рефлексивно-акмеологічну діагностику і розвиток творчого потенціалу (І. Байер, І. Семенов, С. Степанов).

Великий розвиток отримала аутопсихологічна компетентність в роботах дослідників (А. Деркач, А. Гусева, В. Лешин, Т. Єгорова, Н. Кузьміна, Л. Степнова, В. Нарушак і ін.). Так в своїх роботах Л. Степнова довела, що аутопсихологічна компетентність передбачає усвідомлення людиною власних індивідуальних і особистісних особливостей, а також розуміння того, як треба діяти на основі знання самого себе в різних життєвих ситуаціях, в тому числі і в контексті професійної діяльності. В її основі лежить вміння особистості розвивати і використовувати власні психічні ресурси, створювати сприятливу для діяльності ситуацію шляхом зміни свого внутрішнього стану,

отримувати, закріплювати, контролювати, коригувати знання, навички та вміння, перебудовуватися при виникненні непередбачених обставин, створювати вольову установку на досягнення значущих результатів (А. Ситников, А. Деркач, І. Єлшин).

В. Нарушак розвиває тезу, що аутопсихологічна компетентність є інтегральним показником здатності особистості до саморозвитку [369]. Сутність аутопсихологічної компетентності розкривається через внутрішню самоперетворюючу діяльність.

Згідно Л. Степновій, аутопсихологічна компетентність складається з умінь, спрямованих на:

- самодіагностику (комплекс навичок самоаналізу, самооцінки, самовизначення, самосвідомості, самоконтролю);

- самокоррекцію (включає використання технік вирішення особистих проблем – зняття стресів, затискачів, комплексів, позбавлення від шкідливих звичок; технік, змінюють внутрішнє психічний стан – саморегуляція, самонавіювання, зняття болю і методи контролю функцій організму, самопереконання, самогіпноз);

- саморозвиток (передбачає володіння техніками зміни особистісних рис, самопрограмування);

- самомотивування (формування і прийняття образів досягнення, постановка задач, ресурсне підкріплення власних дій);

- ефективну роботу з інформацією (швидке читання, розвиток пам'яті, освоєння технік переробки та аналізу інформації);

- психо-лінгвістичну компетентність (всі види роботи з текстом, формулювання контекстно-адекватних фраз, розуміння прихованого значення фраз, цілеспрямоване використання мета- і мультимедійної мови, робота з модальними операторами).

Алгоритм формування аутопсихологічної компетентності включає послідовну реалізацію стадій: актуалізація особистісно професійних проблем, формування суб'єкта самоперетворюючої діяльності та ін. [10].

Інформаційну компетентність можна розглядати, як здатність особистості самостійно шукати, вибирати, аналізувати, організувати, представляти і передавати інформацію [2].

Інформаційно-технологічна компетентність (ІТК) – це інтегральне особистісне утворення, що характеризує зрілу особистість людини сучасного інформаційного суспільства і охоплює три основні підструктури особистості:

- мотивацію (до засвоєння і застосування комп'ютерних інформаційних технологій);

- здатність (до сприйняття, розумовій переробці і обміну з іншими людьми комп'ютерних інформаційних технологій);

- досвід (знання про комп'ютерні інформаційні технології та вміння їх застосовувати) [2].

Ці підструктури утворюють три компоненти ІТК (мотивацію, здатність, досвід). На різних етапах засвоєння комп'ютерних інформаційних технологій (освоєння і володіння, застосування і перетворення, створення нового) зміст і співвідношення компонентів ІТК (підструктур особистості) змінюється, що

утворює рівні інформаційно-технологічної компетентності:

- рівень комп'ютерної (інформаційно-технологічної) грамотності, що включає комп'ютерну обізнаність і елементарну комп'ютерну грамотність;

- рівень комп'ютерної (інформаційно-технологічної) компетентності, що включає функціональну, системну та професійну компетентність;

- рівень комп'ютерної (інформаційно-технологічної) зрілості, що включає креативну компетентність і акмеологічну компетентність.

Всі вище названі підходи до дослідження професійної компетентності, переломлюються в особистісно-діяльній напрямку вивчення феномена компетентності.

Поняття «професійна компетентність» тлумачиться вкрай неоднозначно. І. Ільїна, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Первухинський, Д. Пузанков, В. Шадриков, Н. Шаблігіна і багато інших, що працюють в проблематиці професійної освіти, підкреслюють різні сторони цього явища. В силу цього на перший план виходять або знання, досвід, певні якості особистості, певний аспект професіоналізму.

Більшістю авторів професійна компетентність розглядається в двох аспектах: як мета освіти, професійної підготовки; і як проміжний результат, що характеризує стан спеціаліста, який здійснює свою професійну діяльність.

Дослідження функціонального розвитку професійної компетентності показали, що на початкових стадіях професійного становлення фахівця має місце відносна автономність цього процесу, а на стадії самостійного виконання професійної діяльності компетентність все більш об'єднується з професійно важливими якостями.

Основними рівнями професійної компетентності суб'єкта діяльності стають навченість, професійна підготовленість, професійний досвід і професіоналізм [7].

Дана категорія може бути структурована як система, що включає наступні компетентності:

- комунікативна компетентність;

- інтелектуальна компетентність – це особливий тип організації знань, що забезпечує можливість прийняття ефективних рішень в певній предметній області (в тому числі і в екстремальних умовах);

- спеціальна компетентність;

- психолого-педагогічна компетентність;

- аутопсихологічна компетентність [11; 7].

Професійну компетентність визначають як інтегративну якість фахівця, що включає рівень оволодіння їм знаннями, вміннями, навичками. У той же час, професійною компетентністю називають індивідуально-психологічне утворення, що включає досвід, знання, вміння, ПВК, психологічну готовність (Л. Кривцов). Е.Ф. Зеєр під професійною компетентністю розуміє сукупність професійних знань, умінь, а також способи виконання професійної діяльності [3].

Проблема розробки професійної компетентності фахівця з вищою освітою залишається відкритим і вимагає додаткових досліджень.

Теоретичний аналіз літератури з проблеми дозволяє зробити висновок, що в сучасних умовах, що характеризуються швидкими темпами розвитку інноваційних технологій і вимог до професійної підготовленості фахівців, основний акцент робиться на їх відбір і підготовку, що базуються на оцінці психологічної придатності особистості на підставі наявності та рівня розвитку ряду психологічних якостей, а також профе-

сійної компетентності, що включає теоретичну та практичну підготовку, представляються недостатньою підставою для прогнозування і досягнення ними високого рівня продуктивності професійної діяльності. Для вирішення цієї проблеми необхідно спиратися на системний підхід до розвитку професійної компетентності фахівця у вузі. У табл. 1. наведені визначення професійної компетентності.

Автор	Визначення
Кузьміна Н. В.	<p>Професійна компетентність педагога. Компетентність – інтеграція суб'єктом професійної діяльності видобутих знань, як з наукових і літературних джерел, так і з особистого досвіду спостережень за іншими людьми в умовах професійної та непрофесійної діяльності. Ознакою компетентності є особлива мобілізаційна готовність суб'єкта як до застосування знань у вирішенні спеціальних і професійних завдань, так і до вилучення нових знань, з власного досвіду, необхідних для вироблення свого почерку, авторської системи професійної діяльності.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Спеціальна та професійна компетентності в області дисципліни. 2. Методична компетентність в області способів формування знань, умінь учнів. 3. Соціально-психологічна компетентність в області процесів спілкування. 4. Диференційно-психологічна компетентність в області мотивів, здібностей учнів. 5. Аутопсихологічна компетентність в області достоїнств і недоліків власної діяльності та особистості.
Деркач А. А.	<p>Професійна компетентність є головним когнітивним компонентом підсистеми професіоналізму діяльності, сферою професійного ведення, постійно розширюється системи знань, що дозволяє здійснювати професійну діяльність з високою продуктивністю.</p>
Маркова А. К.	<p>Названий вид компетентності означає зрілість людини в професійній діяльності, в професійному спілкуванні, у становленні особистості професіонала, його індивідуальності. Людина може бути хорошим вузьким фахівцем, але не вміти спілкуватися, не вміти здійснювати завдання свого розвитку.</p> <p>Професійна компетентність включає:</p> <ul style="list-style-type: none"> • спеціальну компетентність – володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні здатність проектувати свій подальший професійний розвиток; • соціальну компетентність – володіння спільною (груповою, кооперативною) професійною діяльністю, співпрацею, а також прийнятими в даній професії прийомами професійного спілкування; соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці; • особистісну компетентність – володіння прийомами особистісного самовираження і саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості; • індивідуальну компетентність – володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійного зростання, здатність до індивідуально.
Первутинский В. Г.	<p>Професійна компетентність учителя є інтегральною якістю особистості та має узагальнену еталонну модель. Формування професійної компетентності здійснюється через зміст освіти, який включає в себе не тільки перелік навчальних предметів, хоча саме засобами навчальних предметів з'єднується зміст, що підлягає засвоєнню із засобами його засвоєння, а й професійні навички і вміння, які формуються в процесі оволодіння предметом. Все це в комплексі формує і розвиває особистість таким чином, щоб вона володіла способами саморозвитку та самовдосконалення.</p>
Костильова Н. Є.	<p>Професійна компетентність учителя – це складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь і значущих особистісних якостей, яка обумовлює готовність вчителя до актуального виконання педагогічної діяльності.</p>

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив виділити різні підходи до розуміння сутності професійної компетентності, одним з яких є функціонально-діяльнісний підхід (Н. Кузьміна,

В. Сластенін, В. Симонов, Н. Тализіна, Р. Шакуров, А. Щербаков та ін.), який розглядає компетентність як єдність теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності, до виконання профе-

сійних функцій, при якому основні параметри професійної компетентності задаються функціональною структурою педагогічної діяльності, що включає ряд теоретичних і практичних умінь: аналітичних, прогностичних, проєктивних, рефлексивних, організаторських, комунікативних та ін.

Вперше професійна компетентність і її структура були досліджені Н. Кузьміною [6]. Новий етап дослідження професійної компетентності як наукової категорії стосовно освіти, починаючи з 1990 року, характеризується появою робіт А. Маркової, де в загальному контексті психології праці професійна компетентність стає предметом спеціального всебічного розгляду. Так в структурі професійної компетентності вчителя А. Маркова виділяє: спеціальну, соціальну, особистісну і індивідуальні види професійної компетентності [9, 34–35]. Названі види компетентності означають зрілість людини в професійній діяльності, в професійному спілкуванні, у становленні особистості професіонала, його індивідуальності. Надалі А. Маркова виділяє деякі загальні види компетентності, необхідні для людини незалежно від професії. Це деякі визначальні професійно важливі якості та типи професійної поведінки, що є основою широкого кола

професій і не втрачають свого значення при змінах у виробництві, у соціальній практиці [8]. Ця структура професійної компетентності є досить універсальною, ми будемо використовувати її в якості основи при розробці структури професійної компетентності фахівця з вищою освітою з урахуванням особливостей професійної діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі системно-структурного підходу аналіз професійної компетентності як цілісної системи включає в себе вивчення особливостей професійної діяльності фахівця в реальній виробничій системі і форм ідеального відтворення в ньому реальної дійсності і аналіз його конструктивно-творчої діяльності.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень показав, що компетентність слід розглядати як системну характеристику особистості, яка відобразить результат освіти і якість підготовки фахівця. Однак реалізація компетентнісного підходу у вищій школі не завжди орієнтується на кінцеві результати підготовки фахівців і не враховує рівень розвитку професійної компетентності, що значно знижує ефективність професійного навчання фахівців.

Список використаних джерел

1. Байденко В. И. Формирование социального диалога и партнерских связей образования, органов управления и саморазвития, профессиональных объединений и предприятий : доклад / В. И. Байденко, Дж. Зантворт, Б. Енеке, 2001. – С. 19.
2. Беспалов П. В. Акмеологический подход к формированию и развитию информационно-технологической компетентности государственных служащих / П. В. Беспалов. – Москва : РАГС. – С. 48–56.
3. Зеер Э. Ф. Компетентностный подход к образованию : 3-я научно-практическая конференция «Образование в уральском регионе: научные основы развития и инноваций» [Электронный ресурс] / Э. Ф. Зеер. – Режим доступа : www.uogoao.ru. (дата обращения: 23.03.2012).
4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
5. Комплексный подход к совершенствованию учебно-воспитательного процесса в вузе : межвуз. сб. науч. трудов / отв. ред. В. Меньшикова, С. Мещерякова. – Новосибирск, 1985. – 122 с.
6. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – Москва : Высшая школа, 1990. – 120 с.
7. Кузьмина Н. В. Акмеология – наука о факторах достижения вершин в профессиональной деятельности / Н. В. Кузьмина // Проблемы повышения профессионализма и продуктивности педагогической деятельности. – Ленинград, 1989. – С. 6–13.
8. Марков А. С. Условия формирования профессионализма [Электронный ресурс] / А. С. Марков. – Режим доступа : <http://www.oim.ru/reader.asp?nomer=267> (Дата обращения : 09.11.2002).
9. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – Москва : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.
10. Организация самостоятельной работы студентов в бакалаврате // Высшее образование в России. – 1998. – № 4. – С. 4–5.
11. Первутинский В. Г. Современные подходы к развитию профессиональной компетентности студентов [Электронный ресурс] / В. Г. Первутинский. – Режим доступа : <http://akmeo.rus.net/index.php?id=> (Дата обращения : 23.03.2012).
12. Ромек В. Г. Уверенность в себе: этический аспект / В. Г. Ромек // Журнал практического психолога. – 1999. – № 9. – С. 10.

А. М. Удовиченко,

Донецкий национальный университет экономики и торговли им. Михаила Туган-Барановского,
г. Кривой Рог, Украина,

ИНВАРИАНТНОСТЬ СТРУКТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье проанализированы подходы ученых к определению понятия профессиональная компетентность. Подчеркивается важность внедрения компетентностного подхода в теорию и практику современного образования, отмечается необходимость формирования профессиональной компетентности и рассмотрена ее инвариантная структура.

Ключевые слова: компетентностный подход; компетентность; компетенция; профессиональная компетентность.

H. Udovichenko,
Michael Tugan-Baranovsky Donetsk National University of Economics and Trade,
Kryvyi Rih, Ukraine

INVARIANT STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCE

The article analyzes the scientists' approaches to the definition of the professional competence concept. Emphasizes the importance of introducing a competent approach to the theory and practice of modern education, emphasizes the need for the formation of professional competence and considers its invariant structure.

Undoubtedly, competence is a multilevel internal phenomenon with components of cognitive, expressive and interactive nature. This is a complex system of internal psychological components and personality traits of a specialist, which includes knowledge and skills.

Based on the system-structural approach, the analysis of professional competence as a holistic system includes the study of the peculiarities of the professional activity of a specialist in the real production system and the forms of ideal reproduction in it of real reality and an analysis of its constructive and creative activity.

An analysis of domestic and foreign studies has shown that competence should be considered as a systemic personality trait, which will reflect the result of education and the quality of training a specialist. However, the implementation of a competent approach in higher education is not always guided by the final results of training specialists and does not take into account the level of development of professional competence, which greatly reduces the efficiency of professional training of specialist

Key words: competence-oriented approach; competence; professional competence.

Рецензенти: *Мещанінов О. П.*, д-р пед. наук, професор;
Костєва Т. Б., канд. пед. наук, доцент кафедри.

© Удовіченко Г. М., 2017

Дата надходження статті до редколегії 19.10.17